

[K] **DE VRIJGEVOCHTEN ABSTRACTIE
VAN VICTOR SERVVRANCKX**

Na de retrospectieven die het Oostendse Mu.ZEE aan Georges Vantongerloo (2008) en aan Jean Brusselmans (2011) wijdde, is het de beurt aan Victor Servranckx (1897-1965). In het najaar van 2012 wordt er speciaal aandacht geschonken aan het vroege oeuvre van deze schilder, beeldhouwer en theoreticus uit de pioniersjaren van de abstracte kunst in België. De keuze voor de vroege jaren twintig is weloverwogen en relevant. Immers, wat vol begeestering begon in Antwerpen en Brussel, niet toevallig na twee lezingen van Theo van Doesburg in 1920, hield amper vijf jaar stand. Wanneer Victor Servranckx met *Opus 1* in 1924 een volledig monochroom abstract doek schildert, betekent dit niet enkel het eindpunt van zijn geloof in de “Zuivere Beelding”, de zuidelijke variant van Mondriaans “Nieuwe Beelding”, maar staat het ook symbool voor het einde van de hoogtijdagen van de constructivistische beweging in België.

Zo zal in Antwerpen de grote voorman Jozef Peeters, kort na het opdoeken van het avant-gardetijdschrift *Het Overzicht* in 1925, de penselen voor lange tijd neerleggen. Ferdinand Berckelaers (alias Seuphor) zal in datzelfde jaar naar Parijs vertrekken, waar hij aan zijn internationale renommee zal werken als theoreticus, criticus en schrijver. In Brussel zal Magritte, die aanvankelijk in het kielzog van de groepering rond het andere strijdblad *7 Arts* met de abstracte beweging flirtte, resoluut kiezen voor het surrealisme. Veel andere bondgenoten van de geometrische abstractie zullen hun werk in meerdere of mindere mate aanpassen. Karel Maes, Felix De Boeck, Pierre-Louis Flouquet, Paul Joostens: al deze kunstenaars zullen de principes van een zuiver rationale kunstvorm doorbreken met figuratieve, surreële of expressionistische elementen.

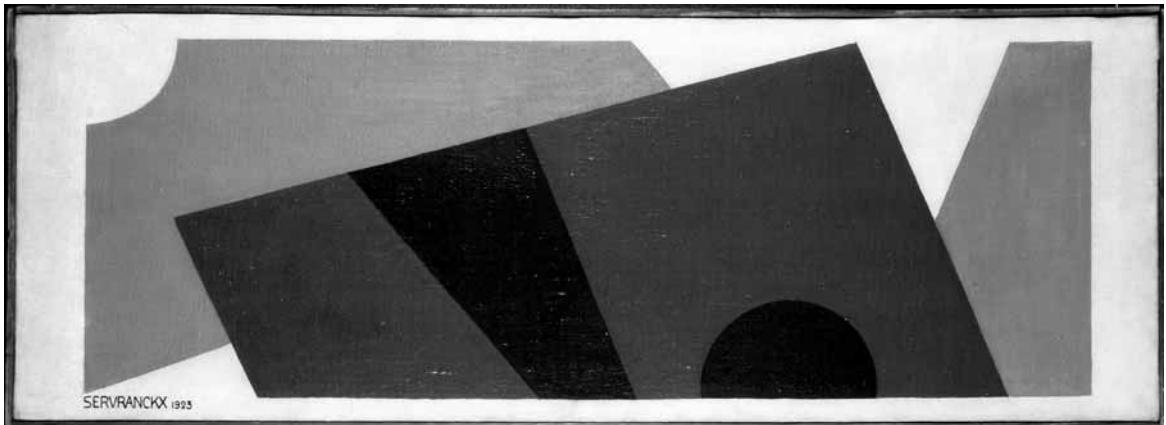
Servranckx' werk evolueert van een rijke productie constructivistische (1920) en surrealistisch-abstracte werken (1930), over figuratieve composities (1940) tot een terugkeer naar de abstractie in zijn laatste jaren (1950-60). Typisch voor zijn niet-figuratieve oeuvre is materiaal nabootsing en de suggestie van machinale beweging. Door het gebruik van op elkaar gestapelde vormen, waarin echo's waarneembaar zijn van Fernand Léger's composities, krijgt zijn op

de gulden snede gebaseerde werk steeds een collage-effect met een soms centrifugerend maar vaak syncopisch ritme.

Deze elementen zijn niet eigen aan zijn werk alleen. Maar de internationale fascinatie voor de industrialisering, met de futuristen van Marinetti op kop, is bij Servranckx letterlijk uit zijn persoonlijke leven gegrepen. In 1921 wordt hij namelijk hoofdtekenaar behangselpapier voor de firma Peters-Lacroix, waar hij later zelfs een tijdje bijgestaan wordt door Magritte. Naast de picturale principes van de decoratieve ontwerpen was vooral het technische proces van het kleurmengen in de fabriek UPL in Haren voor hem een inspirerende factor. Naar eigen zeggen zouden de kleurslierten die door het machinale mengen ontstonden bij hem een sterke emotie oproepen hebben, wat hem de kracht van de zuivere vorm zou hebben meegegeven.

Victor Servranckx, *Opus 1*, 1921, sculptuur,
Collectie Mu.ZEE, Oostende / © Sabam Belgium 2012.

Victor Servranckx, *Opus 4, Bruine brug*, 1923, Collectie Mu.ZEE, Oostende / © Sabam Belgium 2012.

Begin jaren twintig werkt Servranckx zich op tot pionier van de abstracte kunst. Onder de voorlopers van de abstracte beweging in ons land is hij één van de meest “constructieve” naast Vantongerloo, Karel Maes en Jozef Peeters. Toch zullen sterke reminiscenties uit zijn leefomgeving in zijn onderwerpen voorkomen. Achter de strakke regie van vormen en kleuren schuilen vaak landschappen, dakenzichten en bruggen. Met de visuele geletterdheid van het heden is dit allicht minder ambigu dan oorspronkelijk bedoeld. Eén en ander wordt beschrijver door de dubbele titels die de werken naast de anonieme reeksnummers (*Opus* zoveel, *jaar* zoveel) krijgen. De culminatie voor deze constructivistische periode is de tentoonstelling in januari 1924 in de Brusselse Galerie Royale, waar Servranckx 104 werken tentoonstelt.

Servranckx zal zich na 1925 hoofdzakelijk concentreren op het toepassen van zijn artistieke principes in de architectuur, interieurdecoratie en monumentale decors. De organische elementen uit zijn vroege werken zullen terugkomen in de werken van na 1927 waarin hij op een heel aparte manier de surrealistische invloeden van bijvoorbeeld Max Ernst in een abstract universum integreert. De picturale innovaties van de jaren twintig zullen Servranckx blijvend beïnvloeden. Maar zijn werk zal in de loop van zijn carrière bevrijd worden van wat hij het

“dodelijk” constructieve noemde. Na een afwisselende periode van abstractie en figuratie, van midden jaren dertig tot na de Tweede Wereldoorlog, zal Servranckx een van de vroegste protagonisten zijn van de heropleving van de koude abstractie in de jaren vijftig. Ook zal hij als enige Belgische constructivist opgenomen worden in de tentoonstelling *50 jaar Moderne kunst* tijdens de Expo '58 in Brussel.

Men moet erkennen dat de bijdrage van veel Belgische kunstenaars in de negentiende en twintigste eeuw erin bestond een nationale stempel te drukken op de invloeden van de internationale stromingen. Frankrijk, Duitsland, de Sovjet-Unie en Nederland zullen van impressionisme tot surrealisme steeds de pas aangeven. Toch is het zo dat Constant Permeke en Frits Van den Berghe internationaal geroemd worden als exponenten van het expressionisme. Geen enkel naslagwerk over het surrealisme vergeet René Magritte of Paul Delvaux. Als het over abstracte kunst of in enge zin het constructivisme gaat, staat Servranckx steevast op de lijst. De hernieuwde aandacht voor deze laatste periode kan hopelijk niet alleen aantonen dat de eigenheid verder gaat dan een variante op een internationaal thema, maar ook hoe kort de hele beweging duurde en hoe onderbelicht zij bleef.

Het internationale parcours van de beweging krijgt na 1925 nog belangrijke maar weinig

Victor Servranckx, *Opus 11*, 1920,
Collectie Mu.ZEE, Oostende / © Sabam Belgium 2012.

onderzochte en herinnerde tentoonstellingen in het buitenland, met museale tentoonstellingen in 1927 in het Musée de Grenoble en voor Servranckx ook in het Brooklyn Museum in New York een jaar eerder, in 1926. Het is typerend dat de kunstenaars zelf weinig melding maakten van deze erkenning: in eigen land was de beweging morsdood. De pioniers van de abstractie zullen in eenzaamheid een eigen en authentiek parcours bewandelen. Servranckx zal later zelf spreken over het beperkende aspect van het “zuivere” experiment. Eenzelfde geluid is bij anderen te horen, zoals bij De Boeck. Puur geschiedkundig is het echter moeilijk te achterhalen vanaf wanneer deze gedachte ingang vindt. Het zijn steeds post-factumgetuigenissen die, in het slechtste geval, vergoelijkend in de oren klinken.

Vandaar het grote belang van deze “reconstruerende” tentoonstellingen. Men kan een zekere weerzin vermoeden bij de grote curatoren om de Belgische abstractie een volwaardige plaats in de musea te geven. De vrij late start van de constructieve beweging in België, circa tien jaar na Kandinsky, speelde vaak een rol in de beperkte ondersteuning. Het is pas in de jaren tachtig van de vorige eeuw onder impuls van Phil Mertens, en in haar kielzog Eric Pil, Frederik Leen en Anne Adriaens-Pannier, dat het abstracte avontuur een platform voor onderzoek en ontsluiting kreeg. Het door haar opgerichte ICSAC

(Internationaal Centrum voor Structuuranalyse en Constructivisme) heeft veel werk verricht. Helaas kwam het project met Mertens’ overlijden tot stilstand.

Projecten zoals wat het Mu.ZEE met Servranckx doet, kunnen een nieuwe blik werpen op de artistieke evolutie van een van de belangrijkste vaandeldragers van een vergeten periode. Er lijkt wat te bewegen rond het modernisme in België. Dat is nodig om verder inzicht te krijgen in de ruimere betekenis van de avant-garde in het land. De boutade die zegt dat het heden enkel door het verleden beter geleerd kan worden, heeft in België een interessant voorbeeld: Jan Hoet behaalde zijn diploma in de kunstwetenschap met een verhandeling over Victor Servranckx.

SERGIO SERVELLON

Victor Servranckx, van 15 september 2012 tot en met 6 januari 2012 in Mu.ZEE, Oostende, www.muze.be.